

військам в охороні Державного кордону України (у рамках функцій спецслужб), не наділена повноваженнями по розслідуванню злочинів, тобто функціями судової (кримінальної) поліції. Крім того, відповідно до статті 1 Закону України Про Національну гвардію України від 13.03.2014 року № 876-18, Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України й призначена для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку й забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [8].

Зарубіжний досвід реформування правоохоронних органів є досить актуальним для України, оскільки сьогодні наша країна стоїть на порозі реформи правоохоронної системи. Водночас необхідно зазначити, що в проведенні реформування ОВС України неможливо використовувати досвід однієї країни. Кожна країна має свою специфіку, ментальність народу. В Україні вже розпочато процес реформування.

На нашу думку, необхідно використовувати досвід реформування структурних підрозділів ОВС тих країн, де це дало максимальний результат. Зокрема, досвід реформування патрульної служби найкраще було здійснено в Грузії, а в Україні наразі дуже гостро стоїть питання реформування патрульної служби та ДАІ. Досвід Грузії має стати для України досить корисним.

Водночас актуальним є питання функціонування підрозділів Національної гвардії України. І тут було б доречним використання позитивного досвіду Франції, бо за своїм призначенням функції Національної гвардії

України схожі з функціями жандармерії Франції. Безперечно, позитивним було б вирішення питання щодо постійного підвищення кваліфікації бійців Національної гвардії шляхом залучення інструкторів з аналогічних підрозділів провідних країн світу.

Література

1. Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс / П. Абрахам, Д. Бакач, А. Бек и др; под ред. М. Капарини, О. Маренина. - К.: Задруга, 2005. - 296 с. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
2. Грузинская полиция. - [Електронний ресурс]: <http://zyalt.livejournal.com/440672.html>
3. W. Ostant, Polska Policja jako partner w systemie Europejskiego Biura Policji – Europol [В:] Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywę, ред. А. Szymaniak, W. Ciepela, Poznań 2007.
4. Проневич О.С. Організаційно-правове забезпечення відбору на службу в поліції Польщі // Світовий досвід підготовки поліцейських та його впровадження в Україні: Матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 17 березня 2006 р.). - Д., 2006. - С. 258-264.
5. Полиция в III Польской Республике (1990-2010). - [Електронний ресурс]: <http://www.info.policja.pl/inf/historia/policja-w-iii-rp/iii/67630,III-19902010.html>
6. Чешская Республика. - [Електронний ресурс]: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=14&lang=ru
7. Про Національну гвардію України: Закон України № 876-VII від 13.03.2014. - Відомості Верховної Ради. - 2014. - № 17. - С. 594.

Юнін О.С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури та ад'юнктури ХНУВС
Надійшла до редакції: 17.12.2014

УДК 343.985.7:343.477

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

Сумський С. А.

У статті розглядаються питання прийнятних для системи кримінального судочинства меж оперативного супроводження кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків; з приводу цього наведені окремі рекомендації з нейтралізації протидії розслідуванню по вказаній категорії справ.

Ключові слова: протидія розслідуванню, незаконний обіг наркотиків, оперативно-розшукова діяльність, досудове розслідування, слідчі дії, оперативно-розшуковий захід, оперативно-розшукова справа, учасники кримінального судочинства.

В статье рассматриваются вопросы приемлемых для системы уголовного судопроизводства границ оперативного сопровождения уголовных производств, связанных с незаконным оборотом наркотиков; по поводу этого приведены отдельные рекомендации по нейтрализации противодействия расследованию по данной категории дел.

Ключевые слова: противодействие расследованию,

незаконный оборот наркотиков, оперативно-розыскная деятельность, досудебное расследование, следственные действия, оперативно-розыскное мероприятие, оперативно-розыскное дело, участники уголовного судопроизводства.

The article covers issues acceptable to the criminal justice system boundaries operative support of the criminal industries associated with drug trafficking; about this provides specific recommendations for neutralization of counteraction to investigation of this category of cases.

Keywords: counteraction to investigation, drug trafficking, detective activity, pre-trial investigation, the investigative actions, operative-investigative activity, operational and investigative work, parties to criminal proceedings.

Незаконний обіг наркотиків в Україні з кожним роком набуває все більш загрозливих масштабів та активно поширюється серед різних прошарків населення. Це

© С.А. Сумський, 2014

явище шкодить не тільки фізичному здоров'ю громадян, а й впливає на генофонд нації, завдає збитків економічним інтересам суспільства, є передумовою вчинення загальнокримінальних корисливо-насилюючих злочинів. Специфіка цього злочину полягає в тому, що йому притаманний організований характер і часто не обмежується територією однієї країни. Зважаючи на організований характер злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, особливої уваги потребує вирішення питань щодо нейтралізації протидії розслідуванню по таких справах, необхідністю подолання протиправного впливу на цей процес, забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства та вирішенням інших завдань боротьби зі злочинністю.

Питаннями нейтралізації протидії розслідуванню та кримінальному судочинству загалом займалися К.В. Антонов, В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв, В.Г. Гончаренко, В.О. Глушков, В.В. Гевко, В.К. Грищук, Ю.М. Грошевий, О.М. Джужа, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, Ю.Ф. Жаріков, В.П. Захаров, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, І.М. Козьяков, В.Г. Колб, Я.Ю. Кондратьєв, М.І. Костін, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'яничков, В.Т. Маляренко, М.М. Михеєнко, О.Р. Михайленко, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, Б.Г. Розовський, О.П. Снігерьев, С.М. Стахівський, В.Є. Тарасенко, В.М. Тertiшник, П.Л. Фрис, І.Ф. Хараберюш, М.Є. Шумило, В.Я. Ященко та інші. Проте недостатньо уваги приділено питанням створення умов і забезпечення об'єктивного розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, важливим елементом, що впливає на виконання завдань кримінального судочинства, є оперативне супроводження. Під час цього процесу діяльність слідчо-оперативних груп здійснюється на підставі планів проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому оперативне супроводження досудового розслідування забезпечується з моменту створення слідчо-оперативної групи і до ухвалення судом вироку або постановлення ухвали, які набрали законної сили, а також у разі закриття кримінального провадження [4, п. 5.1]. Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» покладає на начальника оперативного підрозділу, працівники якого виконували письмові доручення слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, обов'язок:

- здійснювати необхідні заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

- з'ясувати наявність фактів тиску на учасників судового розгляду, реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну, встановлювати причини зміни показань свідками чи потерпілими, організовує протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду [6, п. 14.2].

Наказ МВС України № 777 від 07 вересня 2005 року (утратив чинність) також передбачав взаємодію органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадії розслідування кримінальної справи та

її розгляді в суді та виконання заходів:

- з нейтралізації активної протидії передбаченому законом порядку судового розгляду справ;
- зі встановлення та усунення фактів тиску на свідків, потерпілих, спеціалістів та інших учасників процесу;
- спрямовані на з'ясування причин зміни учасниками процесу показань, організація протидії таким проявам [5].

Оперативне супроводження кримінального провадження за фактами незаконного обігу наркотиків виступає як форма взаємодії оперативних підрозділів зі слідчим або судом. Основною метою оперативно-розшукового супроводу є створення сприятливих умов для повного, усебічного й об'єктивного розслідування кримінальних правопорушень, а також нейтралізації можливої протидії розслідуванню. Важливою вимогою, що висувається до процесу оперативно-розшукового супроводу, є обов'язкова спільна участь слідчих і оперативних працівників у реалізації інформації, здобутої оперативними працівниками в ході здійснення оперативно-розшукових та інших заходів, проведенні слідчих дій, спільних заходів з метою нейтралізації протидії розслідуванню з боку злочинних наркогруп, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Варто зупинитися на межах оперативного супроводження, які не обмежуються досудовим розслідуванням, а розповсюджуються й на стадію судового розгляду кримінального провадження. Вирішення судом на цій стадії таких питань, як забезпечення необхідних засобів доказування, визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, порядку їх дослідження та безпосереднє дослідження доказів за участю сторін вимагає подолання, у разі потреби, протидії здійсненню правосуддя. Ця стадія є найважливішою частиною процесу, оскільки суд ґрунтує свої висновки у вирокі лише на доказах, розглянутих і досліджених у судовому засіданні. Судове слідство не є повтором досудового, а являє самостійне дослідження фактичних обставин справи, яке здійснюють незалежно від зібраних під час розслідування матеріалів. Судовий розгляд проводять за участі інших суб'єктів процесуальної діяльності - суд за активної участі сторін та інших учасників процесу забезпечує одночасний аналіз усіх доказів із різних позицій.

Правосуддя в кримінальному процесі можна визначити як виняткову діяльність судової влади, по розгляду і вирішенню справ, що здійснюється в строго встановленій процесуальній формі, з дотриманням принципу змагальності та інших принципів кримінального судочинства, яке дозволяє виконати завдання суду і кримінального судочинства, визначених у законі. Функція правосуддя реалізується, головним чином, на стадії судового розгляду матеріалів кримінального провадження, коли за участю сторін із дотриманням основних засад судочинства вирішується основне питання кримінального провадження - про наявність вини в підсудного. Дуже важливо, щоб суд залишався неупередженим, щоб був відсутній будь-який протиправний вплив на суддів. Втручання в здійснення судовими органами правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдання шкоди авторитету суддів чи впливу на безсторонність суду забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Так само важливо, щоб на стадії судового розгляду

матеріалів кримінального провадження свідки та потерпілі мали можливість безперешкодно свідчити, надавати допомогу, не піддаючись залякуванню та не боячись відплати зі сторони кримінальних елементів. Підозрювані, обвинувачувані чи підсудні також повинні мати відповідні гарантії безпеки у випадку сприяння здійсненню правосуддя, виконання свого громадського обов'язку в інших формах незалежно від думки вищих щаблів кримінальної ієрархії, навіть якщо їм загрожує серйозне кримінальне покарання. Можливість безперешкодно свідчити та виконувати свої функції торкається й інших учасників кримінального судочинства, що наділені владними повноваженнями - працівників органів (підрозділів), що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, слідчих, прокурорів, суддів. Ці суб'єкти займають особливе місце в системі кримінального судочинства, оскільки в сукупності покликані забезпечувати неухильне дотримання законодавства, висувати державне обвинувачення, забезпечувати чи здійснювати функцію правосуддя, приймати рішення, пов'язані з винесенням постанов, ухвал, рішень тощо.

Зайве казати, що надання потрібної інформації про причини зміни свідчень окремими учасниками процесу, факти протиправного тиску на них, протидія протиправним проявам і супровід загалом оперативним підрозділом судового розгляду значно прискорює його, підвищує його ефективність та оберігає від деструктивних впливів.

Отже, з формальної точки зору оперативно-розшукова діяльність продовжується і на стадії судового розгляду. З точки зору вирішуваних на стадії судового розгляду завдань суд має враховувати будь-яку можливість протиправного впливу на показання свідків, інших осіб, що допитуються, можливість дослідження доказів чи перевірки одних доказів за допомогою інших і ін. При оцінці ймовірності такого негативного впливу суду варто використовувати допомогу дієвих сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності. Прийmemo до уваги здійснювані судом на стадії судового слідства процесуальні дії: допит підсудного; допит обвинуваченого; допит свідка; допит потерпілого; пред'явлення для впізнання; допит експерта в суді та ін. [1, 351-361].

Практично будь-яка з процесуальних дій може бути недопущена шляхом кримінального впливу зі сторони зацікавлених злочинних угруповань. Тому будь-який тиск чи негативний вплив на учасників судочинства є неприпустимим і має бути нейтралізованим. Оскільки йдеться не тільки про фізичну охорону учасників процесу, у такому разі неможливо обійтися без використання можливостей негласних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності.

Особливої уваги потребує встановлення порядку дослідження доказів. Цей порядок суд встановлює,

виходячи з конкретних обставин справи, ураховуючи позиції підсудного та потерпілого, число епізодів злочинної діяльності, чисельність свідків тощо, а також, на нашу думку, виходячи з аналізу отриманої оперативним підрозділами інформації, що свідчить про спроби протидіяти здійсненню правосуддя, щоб уникнути покарання. Суд установлює черговість дослідження джерел доказів, вирішує, коли допитувати підсудних, свідків, потерпілих, визначає момент звернення до конкретних доказів, тобто вирішує, в якій послідовності допитувати учасників процесу тощо. При цьому суд бере до уваги ставлення підсудного до пред'явленого обвинувачення, можливість протиправного впливу на його показання, показання інших осіб, що допитуються, можливість перевірки одних доказів за допомогою інших і ін. Оцінку ймовірності такого негативного впливу судом варто здійснювати у взаємодії з оперативним підрозділом, виходячи з наявної в нього та матеріалах кримінального провадження інформації.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. - [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - С. 303.
3. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України, 1994. - № 11.
4. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними» від 15 лютого 1995 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. - № 10.
5. Наказ МВС України № 777 від 07 вересня 2005 року «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді». - К., 2005.
6. Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень». - К., 2012.

*Сумський С.А.,
кандидат юридичних наук,
заступник начальника управління
по боротьбі з кіберзлочинністю
ГУМВС України в Одеській області
Надійшла до редакції: 03.12.2014*